

Jiráček, Jiří

**[Obsah, výraz, význam: výbor z lingvistického díla Miloše Dokulila.
Editoři Zdena Skoumalová a Jarmila Panevová]**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada
jazykovědná.* 1999, vol. 48, iss. A47, pp. 207-209

ISBN 80-210-2098-9

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101559>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

preteritálních forem (viz 7.kap.), kdy pouze minulá pasivní participia zůstala vyjadřovat minulost, přičemž participium bylo překategorizováno zčásti v ergativním významu. Rovněž zdůrazňuje význam pronominálního systému pro tento proces (viz výše).

Desátá kapitola *The Scope of the Causative* rozebírá (kromě funkční teorie kausativisace vůbec) proces kausativisace z na příkladech finitních kausativ,

např.: *dhāi narāhiva dāvai* (Riṭṭha 3.1)

nurse king see+CAUS+3/SG

„The nurse shows (her) the king.“

i nefinitních,

např. *avuhu padarisiu appānu* (Pc 1.3.12)

ignorance see+CAUS+PP own

„I manifested my ignorance.“

ve srovnání se sanskrtem a prākṛty, zejména srovnáním aktivních a pasivních kausativ. Celý tento proces je spojován s otázkou ergativity.

Jedenáctá kapitola *Mood and Modality* zpracovává otázku modu v apabramši (přehodnocenou oproti staroindickému systému).

Dvanáctá kapitola *Absolute Constructions* obsáhle rozebírá přežívání a rozvoj absolutních konstrukcí v apabramši v srovnání se stavem staroindickým.

Třináctá kapitola *Complementation and Relativization* zmiňuje otázky větných členů, jejich původu a užití.

Čtrnáctá, závěrečná kapitola shrnuje klíčové these knihy a zdůrazňuje ty poznatky, které autor sám považuje za nejdůležitější.

Představuje též východisko k nově připravované Bubeníkově knize *A Historical Syntax of Early New Indo-Aryan Languages*, která spojí tisíciletí indického jazykového vývoje na poli syntaktickém v celek.

Na závěr nelze než znovu ocenit původnost a záslužnost práce, kterou Bubeník odvedl, a *A Historical Syntax of the Late Middle Indo-Aryan (Apabramša)* všem zájemcům jen vřele doporučit jako dílo mimořádné.

Ondřej Šefčík

Obsah — výraz — význam I–II, Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám, FF UK. Díl II s Nadací Viléma Mathesia, Praha 1997, 304 a 220 stran (ISBN 80–85899–37–X a ISBN 80–85899–43–4).

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy vzdala tímto publikačním počinem zasloužený hold jednomu z nejpřednějších současných českých lingvistů. Škoda že se tak děje s určitým zpožděním: PhDr. Miloš Dokulil, DrSc., oslavil uvedené životní jubileum 5. července 1997 a recenzovaný dvoudílný soubor ve skutečnosti vyšel z technických důvodů až na přelomu listopadu a prosince 1998.

Vědeckým redaktorem prvního svazku byl prof. Oldřich Uliěný, druhý svazek, převážně věnovaný vlastnímu jubileu, uspořádaly a redigovaly prof. Jarmila Panevová a Zdena Skoumalová, DrSc. Na vzniku publikace, jak čteme ve druhém dílu, se podílelo mnoho jednotlivců a institucí, zejm. Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK, Ústav pro jazyk český AV ČR a v neposlední řadě ovšem Katedra českého jazyka FF UK. Vznik této záslužné publikace pomáhali prosa-

zovat a organizačně zajišťovat dále ještě prof. Petr Sgall, prof. Eva Hajičová a dlouholetá jubilar-tova spolupracovnice PhDr. Zdenka Hrušková.

První díl s příznačným podtitulem „Výbor z lingvistického díla Miloše Dokulila“ obsahuje re-dedici méně dostupných jubilantových českých prací. Jde celkem o třiadvacet textů uveřejněných v nejrůznějších našich jazykovědných periodikách, nejčastěji v časopisech *Slovo a slovesnost* a *Naše řeč*, a dále v různých sbornících. Nacházíme zde jak fundamentální koncepční studie z oblasti české slovo tvorby, viz např. úvodní autorův text *K základním otázkám tvoření slov*, s. 9–24, z r. 1958 nebo zásadní studie výrazně přesahující hranice bohemistiky *Ke koncepci porovnávací charakteristiky slovanských jazyků v oblasti „tvoření slov“*, s. 51–75, z r. 1963 a *Status a funkce tzv. kmenotvorné přípony slovesné v slovanském tvoření slov (v pohledu diachronním a synchronním)*, s. 191–200, z r. 1973, či velmi podnětné články *K otázce prediktability lexikálního významu slovo tvorně motivovaného slova*, s. 41–50, z r. 1978, *Slovo tvorná charakteristika cizích slov (s J. Kuchařem)*, s. 76–89, z r. 1977 a *K tvoření vztahových adjektiv od dvouslovních pojmenování*, s. 90–102, z r. 1974, tak zásadní články zkoumající morfologickou strukturu současné češtiny jako *K pojetí morfologické kategorie (na příkladě morfologické kategorie slovesného způsobu v češtině)*, s. 142–163, z r. 1967, *K problematice slovních druhů*, s. 164–170, z r. 1974, nebo syntax, sr. *K tzv. významové a mluvnické stavbě věty*, s. 243–251, z r. 1954. Jubilant zasáhl i do oblasti lexi-kologie, viz jeho znamenité články *O vyjadřování jednosti a jedinečnosti v českém jazyce*, s. 267–280, z r. 1970, *Status tzv. vlastních názvů*, s. 281–290, z r. 1977 a *Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na i (y)*, s. 291–297, z r. 1976.

Celý tento první díl jistě uvítají studující bohemistiky a dalších filologických oborů.

Druhý díl, mající podtitul „Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám“, má tři části.

P r v n í č á s t (s. 9–42) obsahuje jubilantův životopis z pera vydavatelů (s. 11–14), dále dva příspěvky o jeho celém dosavadním vědeckém díle, a to článek *Na okraj lingvistického díla Miloše Dokulila* od Z. Skoumalové a F. Štíchy (s. 15–23) — příspěvek je modifikovanou českou verzí stati týchž autorů, která byla původně pod názvem *Miloš Dokulil* publikována ve sborníku *Wortbildung: Theorie und Anwendung* [vyd. A. Šimečková a M. Vachková], Praha, Karolinum 1997, s. 9–17, a příspěvek bohužel již zesnulého O. Lešky *Miloš Dokulil a dědictví Pražského lingvistického kroužku* (s. 24–25). První část tohoto druhého dílu uzavírá pak velmi cenná úplná bibliografie jubilantových prací za léta 1938–1997. Tento soupis byl s drobnějšími úpravami pře-vzat z jubilejní publikace *Miloš Dokulil — 85 let*, vydané Ústavem pro jazyk český v r. 1997.

Z obsáhlého životopisu se čtenář dovidá, že jubilant je svými kořeny zakotven na Moravě, kde se v Ctidružicích u Mor. Budějovic narodil, v Třebíči vychodil obecnou školu i reálné gymnázi-um, v Brně pak absolvoval Filozofickou fakultu MU. Zde měl na oboru čeština-němčina plejádu takových koryfejí, jakými byli B. Havránek, F. Trávníček, R. Jakobson na straně jedné, A. Beer, V. Machek na straně druhé. Nejvíce si tehdy oblíbil profesory Beera a Havránka. Již tehdy se stu-dent Dokulil zajímal také o vývoj jednotlivých slovanských jazyků, ale rovněž o góštínu, sanskrt, jazyk véd aj. Ve stud. roce 1936/37 studoval jako stipendista na Frederikově univerzitě v Kodani a po dva semestry tam rozebíral Jespersenovu knihu *Analytic Syntax*. Pravdu má O. Leška, po-znamenává ve závěru svého příspěvku: „Kdybychom soudili podle prvních bibliografických zá-znamů, vyrůstal nám Dokulil germanista.“ Po návratu z Kodaně působil M. Dokulil jako středo-školský profesor nejdříve v Brně, pak v Jihlavě a nakonec řadu let v Novém Městě na Moravě. Od r. 1948 byl vědeckým pracovníkem v ÚJČ. V r. 1953 se stal vedoucím vědeckým pracovníkem. V r. 1970 byl pověřen vedením ÚJČ a v téže roce i předsednictvím Vědeckého kolegia jazyko-vědy při ČSAV. Obě funkce přijal M. Dokulil jen na základě naléhání spolupracovníků. Po dvou letech uvítal, že prezidium vyhovělo jeho žádosti a uvolnilo ho z funkce prozatímního ředitele

ÚJC. Z vážných rodinných a zdravotních důvodů odchází v r. 1977 do důchodu, aby se mohl více věnovat své těžce nemocné manželce, jež v r. 1980 skonala.

Ve druhé části (s. 43–111) jsou shromážděny zdravotice osmi vědeckých institucí a kolektivů (včetně dvou zahraničních) a čtyřiatřicet pozdravů a vzpomínek jubilantových odborných přátel a kolegů jak z tuzemska (19), tak ze zahraničí (15, a sice čtyři ze Slovenska, tři z Německa, dva z Dánska, dva z USA, po jednom z Polska, Rakouska, Ruska a Švédska). I to výmluvně svědčí o zcela mimořádném celosvětovém ohlasu jubilantových prací. Obsah zdravotic a vzpomínek lze lakonicky shrnout do těchto slov: vzdání holdu vynikajícímu vědci a vyjádření upřímných díky skromnému, dobrému člověku.

Třetí část (s. 113–218) tvoří výbor z cizojazyčných studií M. Dokulila — ať již přeložených, nebo původních — a doplňuje tak soubor jubilantových prací z prvního svazku. Je to těchto sedm studií: *Zum wechselseitigen Verhältnis zwischen Wortbildung und Syntax*, s. 115–124, z r. 1964, *Zur Frage der Stelle der Wortbildung im Sprachsystem*, s. 125–134, z r. 1968, *Zur Frage der Konversion und verwandter Wortbildungsvorhänge und -beziehungen*, s. 135–158, z r. 1968, *Zur Frage der sog. Nullableitung*, s. 159–170, z r. 1968, *Struktura postosnovnogo slovoobrazovatel'nogo formanta*, s. 171–178, z r. 1987, *The Prague School's Theoretical and Methodological Contribution to „Word Formation“ (Derivology)*, s. 179–212, z r. 1994 a *Zur Frage der Norm der Schriftsprache und ihrer Kodifizierung*, s. 213–218, z r. 1971, česky vyšlo už v r. 1952. Knihu uzavírá ediční poznámka na s. 219.

Závěrem můžeme konstatovat, že jde o vskutku záslužný počín vydavatelů. Pečlivým redakčním i grafickým zpracováním — oba díly jsou opatřeny i fotografiemi jubilanta — na náležité úrovni utčili význačný životní mezník našeho velkého jubilanta. Při této příležitosti nemohu nevyslovit své hluboké politování, že se patrně nějakým hrubým nedopatřením údaje o životě a díle M. Dokulila nedostaly do biograficko-bibliografického slovníku *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760*, SPN 1972, uvážíme-li, že náš jubilant nesporně patřil již od šedesátých let k našim nejpřednějším bohemistům.

Jiří Jiráček

Kolektiv autorů pod vedením Olgy Martinové: Nová slova v češtině. Slovník neologizmů. Academia, Praha 1998, 356 s. (ISBN 80–200–0640–0)

Slovní zásoba češtiny prošla v důsledku společenských změn posledního desetiletí neobyčejně bouřlivým vývojem. Kolektiv autorů z lexikografického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR se pokusil zpracováním rozsáhlého souboru neologizmů z let 1985–1995 tento vývoj co nejdetailněji zmapovat. S poněkud odlišnými cíli zaznamenaly proměny současného lexika už dvě práce z roku 1994: doplněné vydání *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* a především knížka Z. Poštolkové a B. Sochové *Co v slovnících nenajdete*. Nový slovník se s těmito díly částí hesel překrývá, zachycuje však vrstvu neologizmů ve větší úplnosti.

Nová slova v češtině (dále jen NSČ) obsahují téměř 4600 výkladových hesel, opírajících se o více než 70 tisíc excerpt. Vzhledem k dominantnímu postavení publicistiky v tvorbě i šíření nových lexikálních jednotek byl materiál pro slovník čerpán zejména z novin a časopisů, okrajověji též z mluvené publicistiky. Excerptce zahrnovala i beletrii, populárně-odbornou literaturu apod.